וְאֶלָּא, יש לבאר את דברי המשנה 'אם ארחץ', דְּאָמְרָה האשה קוֹנָם
הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם, אִם אֶרְחַץ פעם אחת. ונמצא שיכולה היא
לרחוץ עתה, אך מכאן ואילך תיאסר ברחיצה לעולם. וּמַשּׁוּם הָכִי
מֵיפַר לָהּ בעלה מיד את נדרה, דְּהֵיכִי תַּעֲבִיד – כיצד תעשה, אם
תִּרְחַץ, נתקיים התנאי, וממילא מִתַּסְרָא הֲנָאַת רְחִיצָה עָלָהּ לעולם,
ואם לֹא תִּרְחַץ כדי שלא יתקיים התנאי, ולא יחול הנדר עליה, בכל
זאת עדיין אִית לָהּ נִיוּוֹלָא – יש לה צער ועינוי נפש במניעת
הרחיצה. ונמצא, שבין בנדרה ובין בתנאה יש עינוי נפש, ועל כן,
יכול הבעל להפר. וזו דעת חכמים.
וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, שאין בנדר זה עינוי נפש, אלא אֶפְשָׁר דְּלֹא רָחֲצָה,
וְלָנִיוּוֹל לֹא חַיְישִׁינַן. שלדעתו, אף אם לא תרחץ האשה כל ימיה,
אין בכך עינוי נפש.
ולפי אוקימתא זו, נחלקו חכמים ורבי יוסי, האם במניעת רחיצה
יש בה עינוי נפש או לא.
מקשה הגמרא, אִי הָכִי – אם אכן באופן זה נחלקו רבנן ורבי יוסי,
מדוע נקט רבי יוסי בדבריו 'אין אלו נדרי עינוי נפש', שמשמע
מדבריו, שמכיון שאין בנדר זה עינוי נפש אין הבעל רשאי להפר,
אך אם היה בנדר זה עינוי נפש, אף אם בתנאי לא היה עינוי נפש
היה הבעל רשאי להפר. והרי אין הדבר כן, אלא אף אם בנדר יש
עינוי נפש, אם התנאי אין בו עינוי נפש, אין הבעל רשאי להפר.
ואם כן, לֵיתְנֵי הָכִי – היה על המשנה לומר רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר תְּנַאי זֶה
אֵין בּוֹ עִנּוּי נֶפֶשׁ, שכיון שתלתה את נדרה בתנאי שלא תרחץ פעם
אחת, ולדעת רבי יוסי אין במניעת רחיצה עינוי נפש, על כן אין
הבעל רשאי להפר, ואף אם היתה נודרת הנאה מכל פירות
שבעולם.
ומחמת קושיא זו, מעמידה הגמרא אוקימתא אחרת במחלוקתם
של רבנן ורבי יוסי במשנתינו:
אֶלָּא כוונת דברי המשנה 'אם ארחץ', דְּאָמְרָה האשה, תאסר הֲנָאַת
רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם, אִם אֶרְחַץ הַיּוֹם. ולדעת חכמים, יש עינוי נפש
אף במניעת רחיצה של יום אחד, וממילא, גם באופן זה יש עינוי
נפש בין בנדרה ובין בתנאה, ועל כן, רשאי הבעל להפר.
וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, נִיוּוֹל דְּחַד יוֹמָא לֹא שְׁמֵיהּ נִיוּוֹל – שאין עינוי נפש
במניעת רחיצה יום אחד, ונמצא, שאין כאן עינוי נפש לא בתנאי
ולא בנדר, ועל כן אין הבעל רשאי להפר.

המשך מעמוד ג

וי"ל הביאור בזה, בהקדים הטעם עפ"י פנימיות הענינים שארונו של יוסף הי' צריך ללכת עם בנ"י במדבר, כי זה נתן להם כח בעבודתם, ללכת במדבר ולקריעת ים סוף, ובזה הי' צריך להיות "עצמות יוסף", העצם והתוקף של יוסף[7], כי עצמות הוא ענין התוקף והחוזק של האדם והבעל־חי[8]. והעצם של יוסף בא לידי ביטוי בשמו[9] ב"ותקרא את שמו יוסף, לאמר יוסף הוי' לי בן אחר"[10].

והענין בזה, עבודתו של יוסף היא "יוסף הוי' לי בן" – להוסיף בקדושה[11], ולא רק זה אלא "לאמר יוסף הוי' לי בן אחר" – שגם יהודי שהנהגתו היא באופן של "אחר", שאינו צד הקדושה[12], מהפך אותו ל"בן", "בנים אתם להוי' אלקיכם"[13].

ולכן כאשר בנ"י היו צריכים לצאת ממצרים, שאז התגלה בכל העולם הקיום בפועל של האמירה "שלח את בני"[14], שיהודים הם בניו של הקב"ה, נדרש אז מבנ"י "מדה כנגד מדה"[15], לגלות אצלם הענין של "יוסף הוי' לי בן", ו"בן אחר", שהו"ע ד"עצמות יוסף" (וזה נפעל ע"י משה, שהוא רועם של ישראל ומוציאם ממצרים)[16].

---

7) כן פירש מגלה עמוקות אופן יז בפסוק זה. וראה גם אוה"ת בשלח (כרך ז) ע' ב'תרסג.
8) להעיר גם מטעמי מצות (בא יב, מו) "ועצם לא תשברו בו". וראה חינוך מצוה טז.
9) כמארז"ל (יומא פג, ב) "ר' מאיר הוה מדייק בשמא". וראה שם מעשה רב.
10) ויצא ל, כד.
11) ראה אוה"ת ויצא רכ, א ואילך. ויחי שפו, א ואילך. שצ, א ואילך. שצז, ב ואילך. ועוד.
12) ל' התניא פ"ו.
13) פ' ראה יד, א. וראה לקו"ש חי"א ע' 2 ואילך ובהערות שם.
14) שמות ד, כג.
15) ראה סוטה ח, ב.
16) מלקו"ש חכ"ו ע' 85 (משיחות ש"פ בשלח ה'תשכ"ג – ה'תשל"ח, ש"פ וארא ה'תשמ"ה).

מבררת הגמרא, **שַׁנַּיִת אִם אֶרְחַיִן** – נתבאר עד עתה פירוש דברי המשנה 'אם ארחץ', דהיינו, שתלתה את נדרה לאיסור רחיצה לעולם, בתנאי אם תרחץ היום. אך עדיין לא נתבאר פירוש דברי המשנה **'אִם לֹא אֶרְחַץ'**, דהֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן יש להעמיד נדר זה, **אִלֵּימָא דְּאָמְרָה תִּיתְסַר הֲנָאַת רְחִיצָה לְעוֹלָם עָלַי אִם לֹא אֶרְחַץ הַיּוֹם**, אם כן לָמָּה לָהּ הֲפָרָה, תִּתְחֲחִי – תרחץ, וממילא לא יחול נדרה, ולא תאסר בהנאת רחיצה לעולם.

מיישבת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה**, שיש להעמיד את המשנה באופן כזה, **דְּאָמְרָה** האשה תאסר **הֲנָאַת רְחִיצָה עָלַי לְעוֹלָם אִם לֹא אֶרְחַץ בְּמֵי מִשְׁרָה** – מים ששורים בהם פשתן, שהם סרוחים ביותר, וממילא באופן זה יכול הבעל להפר משום עינוי נפש. שהרי אם לא תרחץ במי משרה, תאסר ברחיצה לעולם, ויש בכך עינוי נפש, ואם תרחץ במי משרה כדי שלא יתקיים התנאי ויחול הנדר, מכל מקום יש לה עינוי נפש בזה שהיא רוחצת במים סרוחים.

מקשה הגמרא על ביאור זה, **דִּכְוָותֵיהּ** – לפי ביאור זה, יהא הביאור בהמשך דברי המשנה **דְּקָתָנֵי** 'אִם לֹא אֶתְקַשֵּׁט', שאמרה האשה תאסר הנאת קישוט עלי לעולם **אִם לֹא אֶתְקַשֵּׁט בְּנֶפֶט**, ועל כן רשאי הבעל להפר משום עינוי נפש, שהרי אם לא תתקשט בנפט, ייאסר עליה להתקשט לעולם, ואם תתקשט כדי שלא יתקיים התנאי ולא יחול הנדר, מכל מקום יש לה עינוי נפש בזה שהיא מתקשטת בנפט. וקשה, כיצד יתכן לומר לשון קישוט לגבי נפט, הרי לְכְלוּךְ הוּא ולא קישוט. ומכיון שלא ניתן לבאר את דברי המשנה כן לגבי קישוט, זוהי הוכחה שאין הביאור כן אף לגבי רחיצה.

ועל כן, מבארת הגמרא את דברי המשנה באופן אחר:

אָמַר [**רַב יְהוּדָה**], פירוש דברי המשנה כך הוא: ביאור המילים 'אם ארחץ' הוא, **דְּאָמְרָה** האשה תאסר **הֲנָאַת רְחִיצָה לְעוֹלָם עָלַי אִם אֶרְחַץ הַיּוֹם**, וכמו שנתבאר בדברי הגמרא לעיל. **וּבִיאור** המילים 'אם לא ארחץ' הוא, שאמרה האשה **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶרְחַץ**. דהיינו, שלא תלתה את האיסור בתנאי, אלא נשבעה שלא לרחוץ, ובזה נחלקו רבי יוסי וחכמים אם יש במניעת רחיצה עינוי נפש. וכן יהא הביאור בדברי המשנה לגבי קישוט. שביאור דברי המשנה 'אם אתקשט' הוא, שאמרה האשה תיאסר **הֲנָאַת קִישׁוּט עָלַי לְעוֹלָם אִם אֶתְקַשֵּׁט הַיּוֹם**, **וּבִיאור** המילים 'אם לא אתקשט' הוא, שאמרה האשה **שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אֶתְקַשֵּׁט**. וגם בזה נחלקו רבי יוסי ורבנן, האם יש עינוי נפש במניעת קישוט.

ונמצא, שהמשנה עוסקת בשני מקרים שונים, מקרה אחד שבו אוסרת האשה על עצמה רחיצה או קישוט לעולם, אם תרחץ או תתקשט היום, ומקרה נוסף שבו נשבעת האשה שלא לרחוץ או להתקשט.

הגמרא מקשה על ביאור זה שהמילים 'אם לא ארחץ' אינם עוסקים בנדר אלא בשבועה:

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, אם כן, מדוע פתחה המשנה במילים 'ואלו נדרים שהוא מיפר', **הַאי אִלּוּ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת מֵיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתְנֵי** – היה צריך לומר 'אלו נדרים ושבועות', מאחר שהמשך המשנה עוסק לא רק בנדרים אלא אף בשבועות.

מיישבת הגמרא בשני אופנים:

האחד, **אָמַר לֵיהּ תָּנֵי אִלּוּ נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת** – אכן יש לגרוס בדברי המשנה 'אלו נדרים ושבועות'. והשני, **וְאִיבָּעֵית אֵימָא**, שאין צורך לתקן המשנה, אלא אף הלשון 'אלו נדרים' נכון הוא, כיון **שֶׁשְּׁבוּעוֹת נַמֵּי הֲיֵינוּ נְדָרִים** – שאף שבועה הרי היא בכלל נדר. **והראיה לזה, דְּתָנֵי** במשנה לעיל (ט.), שאדם האומר 'הרי עלי **כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים**', **נֵזֶר כְּנָזִיר וּכְקָרְבָּן וּכְשִׁבוּעָה** – חל נדרו לענין נזירות או קרבן או שבועה. ויש להוכיח מדברי המשנה, שאף שבועה כלולה היא בלשון נדר.

הגמרא מקשה על שיטת חכמים, הסוברים שמניעת רחיצה יש בה עינוי נפש:

וְאָמְרוּ רַבָּנָן רְחִיצָה אִית בָּהּ עִנּוּי נֶפֶשׁ כִּי לֹא רָחֲצָה, וּרְמִינְהִי – יש להקשות על כך מדברי הברייתא (יומא עד.), **הַדְּנָה לְגַבֵּי אֵיסּוּרֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים**, ואומרת: **אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם אָסוּר בִּכְבוּדָּן**, דהיינו, בכל חמשת העינויים, וכן בעשיית מלאכה, **אֵין עִנּוּי כָּרֵת אֶלָּא בְּאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה בִּלְבָד**, מכיון שנאמר בפסוק (ויקרא כג כט) 'כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ', ודרשו חכמים (שם ע"ב) מהפסוק (שם ל) 'והאבדתי את הנפש', איזהו עינוי שיש בו איבוד נפש, הוי אומר זו אכילה ושתיה. ועל איסור מלאכה ישנו מקרא מפורש (שם) 'וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ'. אך על רחיצה ושאר העינויים אין ענוש כרת כיון שאינם בכלל עינוי שיש בו איבוד נפש. **וְאִי אָמְרַתְּ** שלשיטת חכמים, **כִּי לֹא רָחֲצָה אִיכָּא עִנּוּי**, אם כן **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים כִּי רָחֲץ לִיתְחַיֵּיב כָּרֵת**, שהרי לא נתענה בעינוי רחיצה, והרי הוא בכלל 'כל הנפש אשר לא תעונה וגו' ונכרתה'.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא**, הכא מענינא דקרא והכא **מְעַנֵּינָא דְּקְרָא** – יש להתאים כל מקרה לפי הענין שנאמר בפסוק העוסק בו. **נַגֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים דִּכְתִיב** (ויקרא טז כט) **'תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם'**, כוונת הכתוב היא, **מִילְּתָא דְּיָדַע עִנּוּיָא הַשְׁתָּא** – דבר שעינויו ניכר מיד, והיינו אכילה ושתיה, **אֲבָל רְחִיצָה לֹא יָדַע עִנּוּיָא הַשְׁתָּא** – אין ניכר מיד בו ביום העינוי במניעת הרחיצה, ועל כן הרוחץ ביום הכיפורים אינו בכלל 'הנפש אשר לא תעונה', ואינו ענוש כרת. אמנם **נַגֵּי נְדָרִים דִּכְתִיב** (במדבר ל יד) **'כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ'**, כוונת הכתוב היא, **מִילְּתָא דְּאִתְיָא לִיהּ לִידֵי עִנּוּי** – נדר או שבועה שיביא בעתיד לידי עינוי נפש, יפר, **וְכִי לֹא רָחֲצָה אִתְיָא לִידֵי עִנּוּי** בעתיד, ועל כן אף שאין העינוי ניכר מיד, נכללת מניעת הרחיצה בסוג הנדרים שיכול הבעל להפר.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוסי:

וְרַמֵּי דְּרַבִּי יוֹסֵי דהכא, הסובר שבמניעת רחיצה אין עינוי נפש, **אִדְּרַבִּי יוֹסֵי** בתוספתא (ב"מ פי"א), שמשמע מדבריו שיש בזה עינוי נפש. שהרי שנינו בתוספתא, **מַעֲיָן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר** היוצא מעיר אחת וממשיך לעיר אחרת, ויש לדון בזה, האם רשאים הראשונים לעכב את המים לצורכם, אף אם לא יישאר מים לצורך האחרים. הדין בזה הוא: **חַיֵּיהֶן וְחַיֵּי אֲחֵרִים, חַיֵּיהֶן קוֹדְמִין לְחַיֵּי אֲחֵרִים**, דהיינו, אם צריכים הראשונים מים לשתיה, ואין המים מספיקים אף לשתיית האחרים, רשאים הם לעכב המים לעצמם, שהרי נאמר בפסוק (ויקרא כה לו) 'וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ', ודרשו חכמים (ב"מ סב.) 'חייך קודמים לחיי חברך'. **בְּהֶמְתָּם [וּבֶהֱמַת אֲחֵרִים, בְּהֶמְתָּם] קוֹדֶמֶת לְבֶהֱמַת אֲחֵרִים**, דהיינו, אם יש מים לצורך שתיית שתי הערים, ואף נשאר מעט מים המספיק לשתיית בהמות עיר אחת, גם בזה קודמת העיר הראשונה לשניה. וכן באופן שיש כדי שתיית כל הבהמות שבשתי הערים, ונשאר מעט מים כדי צרכי כביסה של עיר אחת, הדין הוא **בְּכִבְיָסָתָן וּבִכְבִיסַת אֲחֵרִים, בְּכִבְיָסָתָן קוֹדֶמֶת לְכִבְיסַת אֲחֵרִים**. אמנם, **חַיֵּי אֲחֵרִים וּכְבִיסָתָן, חַיֵּי אֲחֵרִים קוֹדְמִין לְכִבְיָסָתָן**, דהיינו באופן שיש מים כדי שתיית העיר הראשונה, אך אם ישתמשו במים גם לכביסה, לא ישאר מים לעיר האחרת אף לשתיה, בזה יש להקדים את האחרונים, שהשתיה בשבילם היא צורך חיי נפש, לכביסת הראשונים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּכִבְיָסָתָן קוֹדֶמֶת לְחַיֵּי אֲחֵרִים** – אף בזה יש להקדים את הראשונים לאחרונים, כיון שבמניעת הכביסה יש צער מרובה, והרי זה נידון גם כן כחיי נפש, וכאמור, חייהם קודמים לאחרים.

וממילא מוכיחה הגמרא שבמניעת רחיצה יש עינוי נפש לרבי יוסי. ועל כך מקשה הגמרא:

הַשְׁתָּא מניעת **כְּבִיסָה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי יֵשׁ בָּהּ צַעַר** ועינוי נפש, ועל כן היא קודמת אף לשתייתם של אחרים,